

Kirja-arvio

Elina Noppari

Politiikan julkisuudessa on aina eletty totuudenjälkeistä aikaa

Korvela, Paul-Erik & Vuorelma, Johanna (2017) *Puhun niin totta kuin osaan. Poliitiikka faktojen jälkeen*. Jyväskylä: Docendo. 231 s.

Vuonna 2016 Oxford Dictionaries valitsi vuoden sanaksi post-truth-käsitteen. Sittemmin totuudenjälkeinen aika on terminä vilissyt poliitikkojen puheissa, teemasta on avattu tutkimuksen rahoitushakuja ja aihe on innoittanut niin toimittajia kuin kolumnisteja. Paul-Erik Korvelan ja Johannan Vuorelman toimittama kirja *Puhun niin totta kuin osaan. Poliitiikka faktojen jälkeen* on yksi ensimmäisistä kotimaisista tutkijoiden puheenvuoroista, joka osallistuu ilmiöstä käytyyn keskusteluun. Teos tarkastelee kriittisesti totuudenjälkeisen ajan käsitettä ja sen ympärillä virinnyttä keskustelua, ja sellaisena kirja on tarpeellinen ja tervetullut.

Korvelan ja Vuorelman teoksen keskeinen viesti on, että politiikan julkisuudessa on aina eletty totuudenjälkeistä aikaa. Valehtelu ja totuuden muuntelu ei siis ole erityisesti 2010-luvun tai verkkoaikakauden ilmiö, vaikka digitaalinen mediaympäristö vaikuttaakin politiikan tekemisen tapoihin. Kirjassa rakennetaan kaari historiasta lähestyen luku luvulta tätä päivää ja tuodaan jokaisessa luvussa tapausesimerkkejä faktojen jälkeisyydestä politikoinnin tapana. Jo kirjan nimi – *Puhun niin totta kuin osaan* – muistuttaa, ettei totuudenjälkeinen aika rajoitu Donald Trumpin Yhdysvaltoihin. Otsikko on Anneli Jäätteenmäen ikimuistoinen sitaatti, jonka tämä tokaisi Kymmenen uutisten haastattelussa vuonna 2003 kohuun päättyneen lyhyen pääministerikautensa lopulla.

Teoksen ensimmäisessä luvussa Korvela ja Vuorelma kyseenalaistavat yleisellä tasolla totuudenjälkeisen ajan ympärille synnytetyn suuren muutuskertomuksen. Heidän mukaansa ajatus totuudenjälkeisestä ajasta on – paradoksaalisesti – juuri totuudenjälkeiselle ajalle varsin sopiva, sillä se ei perustu faktoihin tai empiriaan vaan enemmänkin mielipiteisiin ja tunteisiin. Totuus ei taivu tilastoitavaksi ja tekijät huomauttavatkin, ettei yhdenkään historiallisen aikakauden voi nähdä edustaneen varsinaista totuuden aikakautta.

Kirjan toisessa luvussa Vuorelma esittää, että totuudenjälkeisen ajan voikin lähinnä nähdä olevan uusi, länsimaisten demokratioiden rappiosta kertova narratiivi, joka on

täynnä vahvoja moraalisia ulottuvuuksia. Tarinassa pahoja ovat faktaperäisen argumentoinnin hylänneet populistiset poliitikot, disinformaatiota suoltavat valemediat sekä myös valheita uskovat, medialukutaidottomat ja sivistymättömät kansalaiset. Vahvimpana totuudenjälkeisen ajan vihollisena esitetään usein informaationsodankäyntiä harjoittava Venäjä. Juuri tarinanomaisuus tekee totuudenjälkeisestä ajasta tarttuvan puhe-tavan ja houkuttelevan uhkakuvan. Vuorelma kuitenkin huomauttaa, että tieteeseen tämä narratiivi sopii huonosti. Vuorelmasta jo dogmaattinen totuuden käsite sopii paremmin uskonnolliseen kuin tieteelliseen kielenkäyttöön, sillä siinä missä totuus implikoi kaiken olemassa olevan tiedon olevan saavutettu, tieteellinen tieto ja paradigmata rakentuvat jatkuvasti itseään korjaten. Viestinnän tutkimuksessa totuudesta tarkastelu-pintana luovuttiinkin pitkälti jo 1980-luvulla. Totuus alettiin käsitteellistää sosiaalisesti konstruktiksi ja osaksi yhteiskunnassa käytävää kamppailua määrittelyvallasta. (katso Malmberg 2017.)

Luvussa kolme Korvela taustoittaa kirjan perusväitettä luotaamalla poliittisen valheen historiaa ja monimuotoisuutta. Korvela tuo esiin klassikonimiä Platonista Machiavelliin ja Weberistä Schopenhaueriin, jotka kaikki ovat esittäneet yhteiskuntateoreti-sointinsa osana, että valehtelu, harhaanjohtaminen, liioittelu tai totuudesta joustami-nen ovat politiikan teon ja vallankäytön ydintä. Valehtelu on siis politiikassa paitsi taval-lista, tietyllä tavalla myös väistämätöntä ja jopa tarpeellista. Korvela huomauttaa, että äärimmilleen viety rehellisyys synnyttää usein joustamattomuutta ja voi asettua demo-kraatiassa välttämättömien kompromissien ja päätöksenteon esteeksi.

Kirjan luvut neljä, viisi ja kuusi tarkastelevat presidentti Donald Trumpia eli ehkä koko totuudenjälkeisen keskustelun päähenkilöä. Lukujen keskiössä ei kuitenkaan ole Trump sinänsä, vaan hänen toimintatapansa ja viestintäkeinonsa, joille löydetään ver-tailupintoja menneiltä vuosikymmeniltä ja toisista politiikan suurnimistä. Luvussa neljä Ari-Elmeri Hyvönen rinnastaa Trumpin mediastrategian kansallissosialistisen Saksan ja Josef Stalinin aikaisen Neuvostoliiton ns. "ison valheen" propagandaan. Luvussa viisi Mira Söderman puolestaan kutsuu 1990-luvulla politiikan ulkopuolelta Italian pääminis-teriksi noussutta mediamoguli Silvio Berlusconiä "trumpismin kummisedäksi". Berlusconin käyttämää retoriikkaa tutkinut Söderman tuo esille, että Italian pääministerin poliit-tinen ura rakentui hyvin samankaltaisesti kuin Donald Trumpin – yksityiskohtaisten po-liittisten ohjelmien sijaan keskiössä oli taitavasti synnytetty ja myyty henkilötarina. Lu-vussa kuusi Vuorelma vertailee Trumpia ja Turkin nykyistä presidenttiä Recep Tayyip Er-dogania ja toteaa molempien rakentavan politiikkaansa syntipukkiretoriikan ja hahmot-tomien viholliskuvien varaan. Trumpin mediastrategioita on ehditty jo tarkastella jonkin verran ja monissa analyyseissä hänet on tuotu esille varsinaisena hybridin mediaympä-ristön tuotteena (esim. Att 2017; Wells ym. 2016). Tämän kirjan luvut lisäävät keskuste-luun sävyjä ja osoittavat, ettei trumpismissa ole kyse vain taitavasta Twitter-myrskyjen tuottamisesta vaan politiikan tekemisen keinovalikoimista, jota on hyödynnetty jo en-nen verkkoa ja sosiaalisen median palveluita.

Kirjan luvut seitsemän ja kahdeksan siirtävät totuudenjälkeisen tematiikan tarkas-teltavaksi Suomen eduskunnan kontekstiin. Jouni Tili selvittää ensin luvussa seitsemän, miten totuudenjälkeisen ajan käsitettä on käytetty eduskuntapuheessa ja tuo esiin, että termillä on viitattu niin politiikan tekemisen tapaan, uuteen aikakauteen kuin arvioon koko yhteiskunnan tilasta. Koska suorat syytökset valehtelemisesta eivät ole kuuluneet parlamentaarisen puheen perinteeseen, totuudenjälkeinen-käsitteestä on tullut oiva

kiertoilmaisu myös poliittisten vastustajien suomimiseen ja leimaamiseen. Luvussa kahdeksan Vuorelma puolestaan kartoittaa millaista uskoon perustuvaa puhetta eduskunnassa tuotetaan. Vuorelma painottaa, ettei totuudenjälkeisen ajan fokukseen ole syytä nostaa vain populistipoliitikkoja, joiden puheissa tunteisiin vetoaminen ja monimutkaisten asioiden pelkistäminen näkyvät ehkä karkeimmillaan. Hän huomauttaa, että etenkin talouspoliittisessa keskustelussa poliitikot vasemmalta oikealle tuottavat totuudenjälkeisen ajalle leimalliseksi katsottua puhetta, jossa nostetaan yksilön tunteet asiantuntijanäkemyksiä tai -arvioita korkeammalle.

Luvussa yhdeksän Korvela tarkastelee tiedeyhteisöä totuuksien tuottajana. Hän tuo esille esimerkkejä tieteellisen tiedon suhteellisuudesta ja sitä, millaisia vinoumia tieteessä syntyy: tilastot ja mittarit ovat helposti poliittisten päämäärien palvelukseen, tieteelliset paradigmat voivat jo lähtökohtaisesti olla värittyneitä ja vähintäänkin tiede on aina aikaansa sidottua. Korvela kirjoittaa, että varsin usein tiedeyhteisö myös ummistaa silmänsä totuuksilta, jotka eivät sovi sen arvoihin tai pyrkimyksiin. Esimerkiksi jos tietty kehityskulku on tutkijan mielestä epätoivottu, hän saattaa tulkita sen mieluummin hetkelliseksi taantumaksi tai poikkeukseksi tavoitetilasta kuin varsinaiseksi muutokseksi. Korvela huomauttaakin, että vain harvat tulevaisuuden tapahtumat tulevat tutkijoille täydellisinä yllätyksinä; niiden merkitys ja painoarvo on ainoastaan voitu tulkita väärin.

Viimeisessä luvussa Vuorelma ja Korvela pohtivat vielä kysymystä, jonka he asettavat itselleen kirjan alussa: miksi totuudenjälkeisen ajan kertomusta tuotetaan juuri nyt ja mistä sen heijastama uhan kokemus kumpuaa. Kirjan esimerkit osoittavat, ettei puhe totuudenjälkeisestä ajasta kestä historiallista tarkastelua. Sen syntyminen juuri tässä ajassa on kuitenkin oireellista ja kertoo siitä, että ihmisten kokemusmaailmassa he elävät jonkinlaista murrosvaihetta. Oleellista on siis kysyä, mikä totuus on nyt uhattuna, kenen totuudesta on kyse ja mikä tätä totuutta uhkaa.

Korvelan ja Vuorelman vastaus on, että totuudenjälkeisen ajan kertomuksella länsimaiset demokratiat yrittävät puolustautua niitä eri suunnista haastavia tahoja ja toimijoita vastaan. Heidän mukaansa elämme parhaillaan sotkuisten ideologioiden paluun aikakautta. Verkojulkisuus ja sosiaalinen media antavat monenlaiselle poliittiselle liikkehdinnälle – vaikkapa uusnationalismille tai poliittiselle islamille – uusia toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia. Osana poliittista liikehdintää liberaalin länsimaisen demokration keskeisiä ideoita ja toimintaperiaatteita on alettu kyseenalaistaa. Niitä ei enää nähdä kiistattomina tavoitteina, jotka tuottaisivat hyvinvointia kaikille ja joita kohti kaikki yksimielisesti haluaisivat pyrkiä vaan haastettavina arvovalintoina. Näiden periaatteiden poliittinen haastaminen synnyttää käsityksen siitä, että "totuutta" vastaan hyökätään – ainakin sellaisena kuin olemme sen oppineet länsimaissa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Vuorelmasta ja Korvelasta totuudenjälkeisen ajan ilmiöt voidaankin nähdä reaktioina 1990- ja 2000-lukujen liberalismille, joka on jättänyt osan kansalaisista tyytymättömiksi ja tunteeseen osattomuutta. Nämä kansalaiset eivät löydä helposti edustajia perinteiseltä puoluekartalta ja aktivoituvat poliittisesti samanhenkisten kanssa muilla tavoin.

Puhun niin totta kuin osaan on helppolukuinen teos, joka poimii esimerkkejä argumentoinnin tueksi niin päiväkohtaisesta poliittisesta keskustelusta kuin historiasta. Teos kontekstoi myös valeuutisilmioista tai informaatioodankäynnistä käytyä ajankohtaista julkista keskustelua ja purkaa sitä karikatyyrimäisistä yksinkertaistuksista. Toivottavasti tämä politiikan tutkijoiden puheenvuoro virittäisi myös viestinnän tutkijoita pohtimaan

ilmiötä kriittisesti oman tieteenalansa sisällä. Tähän mennessä viestinnän kentällä on pitkälti pitäydytty totuudenjälkeisen ajan keskustelun tarjoamassa kehyksessä pohtien esimerkiksi verkossa liikkuvan disinformaation tuomia uhkia journalismille tai korostaen mediakasvatuksen merkitystä harhaanjohtavan tiedon torjunnassa. Nämä lähestymistavat ovat sinänsä valideja, mutta niissä liikutaan tiiviisti totuuden ja valeen pintatason problematiikan ympärillä. Korvelan ja Vuorelman ajatus sotkuisten ideologioiden paluusta kuitenkin haastaa tarkastelemaan syvemmin koko monimutkaista hybridiä mediaekosysteemiä, jossa käyttäjät toimivat journalistisen median, sosiaalisen median ja erilaisten epävirallisten verkkojulkaisujen muodostamassa verkostossa. Siinä missä arvolutautunut puhe totuudesta ja valheesta implikoi nykyisen informaatiokaaoksen ratkeavan mediakasvatuksen tai faktantarkistuksen keinoin – kunhan mediankäyttäjät vain opastetaan riittävästi – ideologisuuden paluun ajatus kohdistaa huomion toisaalle; kansalaisiin, jotka kyseenalaistavat tieteen perinteisiä lähteitä ja arvoja. Vuorelma kirjoittaa, että totuudenjälkeisen ajan sijaan olisi parempi puhua luottamuksenjälkeisestä ajasta, sillä ihmisten usko moniin perinteisiin auktoriteetteihin – kuten tieteseen tai journalismiin – on tilastojen valossa selvästi vähentynyt. Luottamuksen laskulla voi puolestaan olla vakaviakin yhteiskunnallisia seurauksia.

Luottamuksenjälkeisen ajan ajatus resonoi hyvin mediatutkija Mark Andrejevicin (2013) päätelmiin siitä, että informaation ylitarjonnalle rakentuvassa verkkoympäristössä epäilystä tulee helposti eräänlainen mediankäytön lähtöasetus, jonka lävitse tarkastellaan monenlaisia sisältöjä. Mediankäyttäjien epäluulo on sinänsä ymmärrettävää, sillä sosiaalisen median aikana kontekstit ovat luhistuneet: samalla alustalla voi olla tarjolla uutisilta näyttäviä sisältöjä, jotka voivat olla käytännössä mitä tahansa PR:stä propagandaan. Katja Valaskivi (2018) käyttää ilmiöstä Mara Einsteinin käsitettä sisältösekaannus (*content confusion*): perinteiset genret ja sisältöjen esitystavat sekoittuvat ja sulautuvat toisiinsa, ja käyttäjien voi paikoin olla vaikea erottaa toisistaan toimituksellista tekstiä, mainontaa tai vaikkapa keksittyjä uutisia. Vaikka journalismi mielellään paaluttaisi itselleen totuuden tarjoajan paikan, tässä ympäristössä se on toimija toisten joukossa, ja perinteiseen mediaan kohdistetaan helposti samoja epäilyjä kuin muihinkin sisällöntarjoajiin. Totuuden ja valeen kaltaisten yksinkertaistavien kehysten sijaan hybridi mediaympäristö tarvitsisikin niin käsitteellistä haltuunottoa kuin realistista pohdintaa siitä, miten uudet mediamuodot ja teknologiat vaikuttavat vanhoihin rakenteisiin.

Kirjallisuus

- Andrejevic, Mark (2013). *Infoglut: How Too Much Information Is Changing the Way We Think and Know*. New York: Routledge.
- Att, Brian L. (2017). The age of Twitter: Donald J. Trump and the politics of debasement. *Critical Studies in Media Communication*, 34(1), 59–68.
- Malmberg, Tarmo (2017). Totuus totuuden jälkeisenä aikana – mediatutkimuksen tieteenfilosofiaa. *Media & viestintä*, 40, 3(4), 54–75.
- Valaskivi, Katja (2018). *Beyond fake news: Content confusion and understanding the dynamics of the contemporary media environment*. Osoitteessa: <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2018/02/Strategic-Analysis-2018-2-February-Valaskivi.pdf>
- Wells, Chris; Shah, Dhavan V.; Pevehouse, Jon C.; Yang, Jung Hwan; Pelled, Ayellet; Boehm, Frederick; Lukito, Josephine; Ghosh, Shreenita & Schmidt, Jessica L. (2016). How Trump drove coverage to the nomination: Hybrid media campaigning. *Political Communication*, 33(4), 669–676.